

Pálfi két társa, G. Erdélyi Hermína és Szőke Attila, kiváló partnerek. Mindketten több kisebb epizódban jeleskednek helyzetteremtő és alakformáló ügyességgel.

Megkerülhetetlen az előadás záró jelenete. Ebben kap szerepet a magasban mindvégig lebegő ablakkeret, melyről egészen a záró jelenetig azt kell gondolni, hogy afféle mementó, amely utal Seress öngyilkosságára, arra, hogy kiugrott a kórházi ablakon, és mintegy előre „elmondja” az élet zárópoénját. Szinte felesleges. Még akkor is, amikor Pálfi az életből, az életéből távozó Seressként lép a színről: elindul kifelé, az ajtóhoz érve megáll, visszafordul, csak egy fejszecsapás esik rá, s elmondja búcsúmondatát. Ezzel, gondoljuk, vége a történetnek. Itt befejeződik az előadás. De nem, mert ebben a pillanatban életre kel a magasban levő ablakkeret, inogni kezd, az ablakszárnyak kinyílnak. Közben pedig megszólal Lajkó Félix hegedűje, a címadó dalt, a *Szomorú vasárnapot* halljuk jellegzetes lajkófélixes drámai intonációban. Mintha más szerzemény lenne. Lajkó rapszodikus hegedűjátéka áttemeli a dalt a múltból a mába: Seress Rezső él. Ez a jelenet Kovács Frigyesnek a Szilágyi Nándor tervezte játéktérben játszódó epizódok zavartalan lebonyolítására ügyelő rendezése legszebb pillanata. Mindössze néhány másodperc, amelyben egy élet drámája van. (*Népszínház*, Szabadka)

Tóth Ágota

„Hülye vagy te, Nyilas!”

Móricz Zsigmond: *Légy jó mindhalálig*

Tizenéves iskolásként olvastuk (vagy nem) kötelezően Móricz regényét. Azt mondjuk, fontos regény, a kánon része, vitathatatlanul. Ezért ma is kötelező olvasmány a tizenhárom-tizenöt éves diákok számára. De hányan olvassák el vajon, és hányan érzik magukénak a XIX. század végi történetet? Magáénak tudja-e érezni a mai diák Nyilas Misi harcát, érthet-e valamit a XIX. század szegénység-kérdéséből, az akkori kollégiumi életből, a tanár-diák viszonyokból? Mit adhat a mai diáknak ez a több száz oldalas klasszikus regény?

Móricz szövegéből Háy János írt színpadi változatot. A Háy-szöveget a szabadkai színház két színművésze, Pálfi Ervin és Szőke Attila dolgozta át, a szintén szabadkai Színitanoda diákjai számára. Azt jelenti, hogy ők látnak valamit a Móricz-regényben, amit érdemes ma újra elmondani?

Az ötletes és az előadás lényegét kifejező színlapon (tervező Smit Timi) az előadás szövegének szerzőjeként négy név szerepel: Móricz, Háy, Szőke, Pálfi. Háy János mellett, hogy dramatizálta a regény szövegét, némiképp aktualizálta is, a Háy-szöveget pedig Szőke és Pálfi (akik a darab rendezői is) sűrítette és tovább aktualizálta. A szöveg ilyen jellegű használata és a rendezői munka élvezetes, izgalmas, aktuális kérdéseket felvető produkciót eredményezett.

A szabadkai előadás létrehozói a Háy-szövegen alapvetően nem sokat változtattak, bizonyos részeket kihagytak, lerövidítettek, amely kihagyások a megértés szempontjából és az előadás koncepcióját illetően nem is hiányoznak, zavart semmiképp nem keltenek. Jó és indokolt helyeken történnek az aktualizálások is, ilyen például Misi felolvasása Pósalakynál, amikor a szabadkai színház építése körüli kérdésekről talál cikket, vagy Szikszay bácsi öngyilkosság-kísérleti jelenete, amikor szintén ugyanerre a témára történik utalás. Ami a szövegaktualizálást illeti, nem hagyható szó nélkül (nyilván azért sem, mert nagyon sokan megbotránkoztatónak érzik) az előadás – nagyon is a mai diáknyelvet bemutató – szóhasználata, ami elsősorban a szlengre és a durva szavakra épül. Ezek a diákok, tanárok és a többi felnőtt is lépten-nyomon káromkodnak, még hozzá elég durván. Háy szövege ebből a szempontból sokkal szalonképesebb. A két szöveg (Háy, Pálfi–Szőke) közti különbség reprezentáns példája a Doroghy-apa belépőszövege.

Háynál:

Apa: (*motyogva, dudorászva*) Akácos út, akácos utcácska, mi a izé van itt, mi eza zordítózás?

A Pálfi–Szőke-változatban:

Apa: (*ordítva – megjegyzés: T. Á.*) Mi a faszom van itt, mi ez a kibaszott ordítózás? Lesz már csönd ebbe a kurva házba? A kurva anyátok!

Ennek kapcsán is a közönség nagy részében felmerül a manapság az unlomig szajkózott kérdés, hogy van-e helye ennek a nyelvnek a színpadon. Különösen egy ilyen klasszikus mű estében, mint a Móricz-regény, talán egyesek blaszfémiára is gondolnak, holott az előadás egyértelműen és határozottan a mai embert szólítja meg, és a mai diákok világába nyújt betekintést. Nyilván fokozzák ezt a hatást a darab előadói is, akik nem hivatásos felnőtt színészek, hanem XXI. századi diákok. (Mindenképpen dicséret illeti a rendezők szövegválasztását – ami az előző évek Színitanoda-előadásairól kevésbé mondható el.) A sokszor durva nyelvhasználat beleillik az előadás miliőjébe, hiszen, tetszik ez nekünk vagy nem, a diákok ma így beszélnek. Bár, meg kell hagyni, a káromkodás néhol már tényleg fölösleges és öncélú. Ilyenkor nem a hitelességet szolgálja, hanem zavaróan hat. Például, amikor Doroghy Viola (Nagy Tamara) elhagyva az igazgató szobáját visszaszól: „Maga pedig egy hülye fasz!” A közönség természetesen nevet, de mivel Viola már előbb

elég hatásosan kimutatja a kiábrándultságát és a mellőzöttségből fakadó fájaldalmát, ez az utolsó visszaszólás már igazán felesleges.

A rendezői munkát dicséri a jelenetek ügyes váltása és az idő sűrítése. Nagyon jól és pontosan használják a fényt és a zenét. Egyik pillanatról a másikra, az elsötétülő szín és a jól megválasztott zene hatására – díszlet- vagy helyszínváltás nélkül – más térben és más helyen vagyunk, anélkül, hogy ez zavart okozna. Nagyon jól oldották meg minden alkalommal a főszereplő és a Mama találkozását, dialógusát. Háy János ezt többnyire álm jelenetben vagy látomásban mutatta meg, míg a szabadkai előadásban sokkal inkább a lélekben és gondolatban folyó dialógust látjuk. Például a darab elején Böszörményi (Lukács Lilla) a padlón dülakodva veri Misit, majd hirtelen fényváltás, a totálfényből sötétség lesz, csak a két gyerek kerül enyhe megvilágításba, és az eddig Böszörményiként jelen lévő figura a kislát vigasztaló, gyengéden simogató Mamává változik, majd pár mondat után visszatér a fény, és Böszörményi tovább veri Misit. Ezek a megoldások egyrészt dinamikussá teszik az előadást, másrészt tökéletesen bemutatják azt az éles kontrasztot, ami a külvilág és a főszereplő lelkivilága közt van.

A *Légy jó mindhalálig* című előadás szereplői közül vannak, akik már több darabban játszottak, vannak, akiknek ez az első repertoárdarab az életében. Nagyjából mindegyik szereplő több szerepet játszik, néhány fiúszerepet lányokra osztottak. A diákok többsége tehetséges, fejlődőképes, de a mesterkéeltség, a túlzott gesztikuláció, a mozgás és a beszéd közötti diszharmónia csapdáját többnyire nehezen kerülik el. Ez legkevésbé Ozsvár Róbertnek sikerül, aki nem először játszik főszerepet. Talán ő is okolható azért, hogy nem jön létre egységes kép a főszereplőről. Nyilas Misije alapvetően a mórliczi ártatlan, naiv figura, de bizonyos szituációkban ettől eltér, például az ellopott és kiűritett pakk miatti túlzott düh nehezen illeszthető bele a képbe. Bár ezért a rendezés is ludas. A többször is elhangzó mondat: „Hülye vagy te, Nyilas!” is azt sejteti, hogy Misi ártatlanabb, naivabb, gyermekibb lélek a többinél, ezért furcsa, hogy ő is ugyanúgy cigizik, mint a „nagyfiúk”. Ebből a szempontból hasonlóképpen nem biztos, hogy szerencsés az Orczy-házban zajló lányos és a későbbi Doroghy Bella-jelenet, amelyek arra utalnak, hogy Misi elvesztette szüzességét. (Ezek a jelenetek csak a Pálfi-Szőke-féle szövegváltozatban vannak meg.) A főszereplővel ellentétben kiemelkedően jó Hegedűs Anikó szinte hibátlan Török nénije.

A képi megoldások (díszlet, jelmez) jól beleillenek az előadás összképébe.

Az alapszín a jelenidejűsítésből adódóan a fekete: fekete bútorok, fekete viselet, bakancs és a pulóver-nadrág „egyenruha”. A díszlet az előadás során nem változik, de az elemek használata egyértelművé teszi a helyszínváltásokat. A nézőtérrel szemben könyvszekrény áll, amely egyszer a kollégiumi szoba tartozéka, máskor a tanári pulpitus vagy az öngyilkossági jelenet hely-

színe. Nagyon jól érzékelteti a tanár-diák viszonyt a lenn katonás rendben álló gyerekek és a szekrény tetején álló tanár kommunikációja. Máskor *fenn* Török János áll, aki a *lenn* álló Misi faggatja, vagy abban a jelenetben, melyben a lottószámok kihúzásakor a nézők *lenn* állnak, a show-műsor vezetői pedig *fenn*.

Ezek talán az előadás leghangsúlyosabb jelenetei. Pontosan érzékeltetik a korosztályok közötti ellentéteket. A tanár *fenn*, a diák *lenn* megalázva, kiszolgáltatva, lehajtott fővel. Máskor Orczy-mama a színpad egyik szélén asztal mögött *ül*, szemben vele, a színpad másik szélén fia, szintén asztal mögött *áll*, és lehajtott fejjel, meggörnyedt háttal válaszolgat anyja katonás kérdéseire. Több hasonlóan jól megoldott jelenete van az előadásnak, melyek a gyerek-felnőtt viszonyról szólnak, s melyekből kiderül, hogy a felnőttek semmivel sem jobbak, mint a gyerekek, csak hatalmasabbak, s ezért megalázzák és kihasználják a gyerekeket. A regénynek ezt a síkját kidomborítja kap aktualitást az előadásban Nyilas Misi története.

Az előadásban külön hangsúlyt kap a jóság kérdése. Az első jelenettől kezdve végig gyakran elhangzó megállapítás – „Hülye vagy te, Nyilas!” – arról tanúskodik, hogy a Misi körül élők többsége szerint a jóság és a becsület hülyeség. Az előadás természetesen (minthogy nem ez a feladata) nem ad választ a kérdésre. De a kérdést jól „fogalmazza” meg (ami a feladata). Az előadás az alaptételt (légy jó mindhalálig) bontja ki, a zárlat pedig azt a kérdést húzza alá: mit jelent, és érdemes-e jónak lenni. Ennek jegyében alakul a darab záró képe: Misi a Pósalakytól kapott távirányítóval elindítja a Kispál és a Borz *Jó voltam eddig* című számát, a tér elsötétül, a falra kivetítve látjuk a dal szövegét, amelynek éppen hallható szótagjait az aktuális szótag fölé ugró kis angyal jelzi. A dal megismétli az alapkérdéseket (felnőtté válás, jóság, becsület), és egyben aktualizálja is ezeket: „Jó voltam eddig / Így visszanézve / Nem sok mindennek / Múlt rajtam a vége / Minek hősködni / Bottal böködni / Az alvó lényeges szívét / [...] / Párat kipróbáltam aztán legyintettem és beláttam / Ha igazat mondasz azt végig unják / Ha feldíszítod azt jól meg dugják / [...] / De mégis azért az jó ebben / Hogy kíváncsi vagyok vajon lesz-e végbélrákom vagy szívgyógyszerem / Unokáim meg a többi ilyen dolog / Ami azt mutatja, hogy éltem / S minden úgy lett-e amitől félttem.” (*Szímitanoda*, Szabadka)